

Prof. Dr. Ádám Antal 85 éves

ÁDÁM ANTAL SZAKMAI, OKTATÓI ÉS TUDOMÁNYOS PÁLYAFUTÁSÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA¹

Ádám Antal 1930. február 14-én született Jánoshalmán középbirtokos, földműves családból, Ádám Antal és Faddi Franciska harmadik gyermekeként. Elsőgenerációs értelmiségi habitusának megítéléséhez figyelmet érdemel, hogy anyai ágon az ugyancsak földműves Faddi családból négy tekintélyes szerzetes tanárnő került ki a XX. század első felében, és anyai nagybátyja volt az országosan ismert ferences hitszónok, a 93. évében, 2002-ben elhunyt P. Faddi Othmár. Középiskolai tanulmányait Jánoshalmán kezdte, majd a nyíregyházi Kir. Kat. Gimnáziumban folytatta. 1945 szeptemberétől a Ciszterci Rend bajai III. Béla Gimnáziumának tanulója lett. Az egyházi iskolák 1948 júniusában bekövetkezett államosítása után, 1949-ben már az utód, állami gimnáziumban érettségizett.

1949 őszén felvételt nyert a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára. Mint demonstrátornak kijelölt III. és IV. éves joghallgató alkotmányjogból, közigazgatási jogból és polgári jogból rendszeresen vezetett szemináriumi foglalkozásokat. Tanulmányainak kitüntetéssel zárult befejezése után, 1953 júliusában a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Alkotmányjogi Tanszékére nevezték ki tanársegédnek. Azonnal megbízást kapott az egyik tantárgy önálló oktatására. Ez a megoldás akkor is szokatlan volt és arra készítette, hogy gondosan készüljön egyetemi előadásaira. 1953 őszén behívóparancs alapján tartalékos katonai ügyészi képzésben részesült, amelynek sikeres befejezését követően tartalékos hadbíróvá minősítették. 1954 szeptemberében Budapestre került és a neves alkotmányjogász professzor, *Beér* János mellett tanult és dolgozott aspiránsként.

Az államfői funkcióról írt kandidátusi értekezését 1958 júniusában védte meg. 1958-tól ismét a pécsi jogi karon dolgozott először egyetemi adjunktusi, 1960-tól egyetemi docensi, 1967-től pedig egyetemi tanári beosztásban. Különös tisztelet és barátság fűzte első tanszékvezetőihez, *Szamel* Lajos professzorhoz és *Bihari* Ottó akadémikushoz. 1974-től 1975-ig dékánhelyettesi, 1975-től 1978-ig pedig dékáni tisztséget töltött be a Karon. 1974-től 1990-ig szerkesztette a kar magyar és idegen nyelvű kiadványait. 1990-től 1998-ig alkotmánybíróként tevékenykedett. Az „*Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*” c. akadémiai doktori értekezését 1999 áprilisában védte meg. 2000. március 1-jétől „*professor emeritus*”-ként, a „*Jura*” c. folyóirat főszerkesztőjeként és a „*PhD Tanulmányok*” c. kiadványosorozat szerkesztőjeként folytatja oktatói és tudományos munkásságát egyetemünkön.

1994-től 1997-ig választott tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlésének, 2000-től 2006-ig az ELTE Habilitációs Bizottságának, 1993-tól 2002-ig a Nemzetközi Alkotmányjogi Társaság Választmányának, 2001-2008-ig az MTA Regionális Kutatások Központja Tudományos Tanácsának, 2000-2010-ig a PTE Habilitációs és Habitusvizsgáló Bizottságának, 1998-2006-ig elnöke volt a PTE Állam- és Jogtudományi Kara Tudományos Bizottságának. Tagja az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának és Rendészeti Albizottságának, a Magyar Politikatudományi Társaságnak, a Magyar Al-

¹ Másodközlés a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar mint kiadó hozzájárulásával. In: DR. ÁDÁM ANTAL: *Bölcséletek, vallások, jogi alapértékek*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pécs 2015. 19–23. o.

kormányjogászok Egyesületének, a Bajai Ciszterci Diákok Egyesületének. Tiszteletbeli tagja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Doktori Iskolája Tanácsának és a PTE Doktori Bizottságának. 2000-től elnöke az „Ifjúságért” Egyesületnek, 1995-2012-ig elnöke volt a Baranya Barátai Körének, 2011-2014-ig pedig elnökségi tagja a Pécsi Akadémiai Bizottság Tudósklubjának. 2007-től a Közjogi Szemle, 2008-2011-ig pedig a Bordeaux-i Egyetem „*Est Europa*” c. periodikája szerkesztőbizottságának tagja.

Szakmai munkásságához a hallgatói évek kezdetétől változatos közéleti, társadalmi aktivitás párosult. 1963-tól 1989-ig először járási tanácsstag és vb-tag, majd megyei tanácsbizottsági tag volt. 1968-tól 1989-ig a Hazafias Népfront Országos Tanácsának – 1981-től a rendszerváltozásig az Országos Elnökségének és Országos Közjogi Bizottságának – tagjaként, valamint a HNF Baranya Megyei Bizottságának elnökeként végzett szakterülethez is kapcsolódó közéleti tevékenységet. 1988-ban és 1989-ben az Állami Egyházügyi Hivatal illetve az Igazságügyi Minisztérium felkérésére részt vett a lelkiismereti- és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. tv., továbbá a köztársasági Alkotmány emberi és állampolgári alapjogokról szóló fejezete előkészítésében. A Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltása után tagja lett az Országos Választási Bizottságnak. 2006-tól 2010-ig elnöke a Baranyai Területi Választási Bizottságnak.

Oktató munkájának keretében közreműködött, illetve részt vesz a magyar alkotmányjog, az összehasonlító államjog, a közjogelmélet oktatásában. „*Magyar államjog*” című kari jegyzete először 1972-ben, majd második bővített kiadásként 1983-ban jelent meg. Mindkét kiadás számos újranyomást ért el. A XX. század végén bontakozott ki Ádám professzornak a *közjogelméletek történetének* és jelenlegi irányzatainak oktatását célzó feltáró, gyűjtő, rendszerező és értékelő munkássága. Ennek alapján látott napvilágot 1999-ben a „*Bevezetés a közjogtanba*” c. jegyzete. 2000 februárjától „*Állami egyházjog*” címmel hirdet választható tantárgyat. Ennek tananyagát is tartalmazza a „*Bölcsélet, vallás, állami egyházjog*” c., 2007-ben megjelent terjedelmes monográfiája. A 2000/2001., a 2001/2002., valamint a 2003/2004. tanévben a pécsi joghallgatók a jogi kar legnépszerűbb oktatójává választották.

Beszél németül és franciául, olvas angolul és oroszul. Több mint 100 alkalommal tartott külföldön szakmai előadást és 35-ször terjesztett nemzeti referátumot nemzetközi alkotmányjogi, közigazgatás-tudományi illetve összehasonlító jogi kongresszusok vagy konferenciák elé. Tudományos kutatómunkájának eredményeként eddig 441 szakmai publikációja és 151 újságcikke, illetve interjú válasza jelent meg a központi állami szervek, az emberi és állampolgári alapjogok, az alkotmány, az alkotmányi értékek, az alkotmányvédelem, a választások, a helyi és a területi szervek, a vallások, a nagy bölcséleti irányzatok, az egyházak, a civil szervezetek stb. témáiról. A harmónia iránti vonzalmával magyarázható, hogy számos tanulmányban vizsgálta a közhatalmi koordináció eszközeit és módzatait.

A rendszerváltozás számára is megújulást jelentett a tárgykörök és az elméleti kiinduló alapok tekintetében. A feldolgozási módszerek, a rendszerezés, a kimunkálás és formába öntés igényessége terén azonban több közös vonás is felismerhető a korábbi és az utóbbi időben írt tanulmányaiban. A közjogi fogalmak, elvek és követelmények, valamint a belső és külső összefüggések feltárására irányuló, ún. *dogmatikai módszer* alkalmazásában tudatosan és megvallottan is Nagy Ernő (1853–1921) dogmatikai szemléletét, stílusát és módszerét, valamint a közjogi normák, viszonyok és intézmények világos, pontos leírásáért és logikus rendszerezéséért elragadtatással tisztelt első mestere, Csekey István igényességét tekintette követendő példának. A világos fogalmak, a közös, a hasonló és az eltérő összetevők feltárására, rendszerezésére és pontos megjelölésére irányuló törekvés azonban nem vezetett nála fogalomjogászathoz. Előadásaiban is gyakran hangsúlyozta, hogy a közjogi intézményeket tényleges működésük színvonala, valóságosan betöltött szerepük, előforduló fogyatékoságaik, latens- és diszfunkcióik figyelembevételével kell megítélni.

Nem tekintette magát jogtörténésznek, a kapcsolódó történelmi körülmények és előzmények feltárását, a közjogi intézmények *történelmi* szemléletű megítélését azonban mellőzhetetlennek tartotta és gyakran alkalmazta. Rendszeresen tanulmányozta más országok alkotmányos intézményeit is. Az államfői funkciókról írt, „*A Népköztársaság*

Elnöki Tanácsa” címet viselő, 1959-ben megjelent monográfiájában a kormányformák csoportosítását és összehasonlító jellemzését több mint húsz ország kapcsolódó alkotmányi szabályozásának elemzése alapján végezte el. Az alkotmánybíráskodást befolyásoló, vagy meghatározó körülményeket, valamint az egyezéseket és a lényeges eltéréseket az „*Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*” c., 1998-ban megjelent monográfiájában tekintette át az alkotmánybíráskodás amerikai és európai modelljének, az utóbbin belül az osztrák, a német, az olasz, a spanyol és a francia alkotmánybírók jellemzőinek bemutatásával.

Számos munkájában érvényesített, markáns jellemzője tudományos tevékenységének a közjogi intézmények továbbfejlesztési lehetőségeit feltáró és az adott körülmények között korszerű megoldásokat kereső és kezdeményező, ún. *de lege ferenda célzatú feldolgozás*. Alig jelölhető meg a magyar alkotmányjogi intézményeknek olyan csoportja, amelyet a kapcsolódó szabályozás továbbfejlesztésének lehetőségei és indoklottsága szempontjából nem tanulmányozott. Tárgyukat, tartalmukat tekintve is kiemelkedő jelentőségűek azok a *de lege ferenda* célzatú publikációk, amelyek a *magyar alkotmányos jogállam alaptörvényének* továbbfejlesztési lehetőségeivel foglalkoznak. Ezekhez a kutatásokhoz kapcsolódtak a posztmodernitás közjogi sajátosságait, az alkotmányos jogállam újszerű vonásait és az európai kontinentális alkotmányos jogállamok *alkotmányi értékeit*, valamint a poszt-demokrácia megnyilvánulásait elemző tanulmányok.

Tudományos hitvallásnak is tekinthető megállapítása szerint: „*A modern közjogtudománynak az ideológiai pluralitást és ezzel együtt az alkotmányos jogállam világnézeti semlegességet tiszteletben tartó attitűdje nem jelenthet értékmentességet, illetve értékszegességet. Folytonosan kutatnia és rendszereznie kell a közjog szférájába tartozó, nemzetközi jogilag, szupranacionális jogilag illetve alkotmányjogilag már elismert vagy intézményesítésre és követésre érdemes értékeket. Ezáltal ösztönöznie kell arra, hogy a polgárok nyitottá váljanak az egyén és a közösség javát szolgáló, életét kultúrák termékenyítő hatásai és hasznosítható értékei iránt. A vallások és vallástanok, az etikák, a természetjogi felfogások, az értéktanok, továbbá más jelentős eszmédrámlatok és tudományágak eredményeire is tekintettel fel kell dolgoznia és be kell mutatnia az alkotmányjogilag elismert, illetve védelemre és hasznosításra érdemes, az embert, a közösségeket, a társadalmat, az emberiséget, a természeti környezetet, az élővilágot oltalmazó, a fenntartható fejlődést, a jövő nemzedékek életfeltételeit előmozdító közjogi értékeket, fel kell tárnia és meg kell jelölnie a korszerűtlen, a veszélyes, a hátrányos, a csalárd, tehát az értéktelen megnyilvánulásokat.*”

Ádám Antal személyiségét közvetlenség, szerénység, önzetlen segítőkészség, derű és fáradhatatlan aktivitás jellemzi. Több korábbi kitüntetése (pl. Felsőoktatási tanulmányi érdemérem, az Oktatásügy kiváló dolgozója, a Munka Érdemrend arany fokozata, a Magyar Népköztársaság Zászlórendje) után tudományos munkásságáért és alkotmánybírói tevékenységéért 1999. augusztus 20-án „Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal” kitüntetésben részesült. 70. születésnapján, 2000 februárjában 3 külföldi és 25 magyar alkotmányjogász tanulmányát tartalmazó kötettel köszöntötte őt a Kar. Az „*Adamante Notare*” c., 2005-ben megjelent Emlékkönyvben tíz külföldi és húsz hazai kolléga tisztelte meg őt tanulmányával. A 2010-ben kiadott emlékkötetben pedig tekintélyes magyar közjogászoktól származó huszonnégy tanulmány, valamint a jubiláns szakmai életrajza és 2009-ig született publikációinak jegyzéke olvasható. 2000. június 6-án elnyerte a „Magyar Felsőoktatásért” miniszteri kitüntetést. 2000. augusztus 20-án szülővárosa, Jánoshalma, 2003. szeptember 1-jén pedig Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata *díszpolgárrá* minősítette. 2004. november 11-én Grastyán-díjban részesült. 75. születésnapján, 2005. február 14-én a Jogi Kar Tanácsa „*Pro Facultate Iuridico-Politica Universitatis Quinqueecclesiensis*” érdemérem arany fokozatát adományozta számára. 2005 novemberében az emberi jogok védelme területén kifejtett magas szintű tudományos tevékenységéért az Országos Igazságszolgáltatási Tanács és az Igazságügyi Minisztérium kitüntetésében részesült. 2009. január 22-én „Szent-Györgyi Albert-díj”-at kapott. 2010. október 20-án Deák Ferenc-díjat vehetett át. 2013. március 14-én a Pécsi Tudományegyetemen „*honoris causa doctor et professor*” címet nyert.

Pécs, 2014. december 1.